
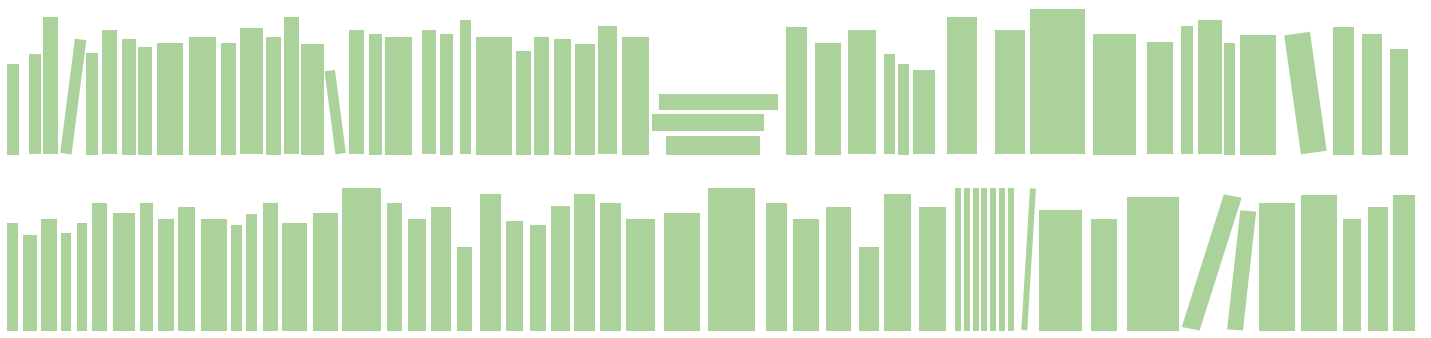
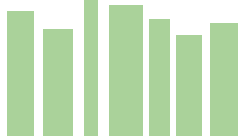
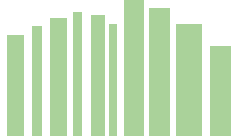
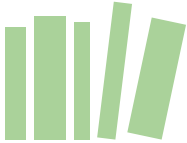

Behov for en ny biblioteks- lov?

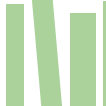

I det danske bibliotekslandskab bliver biblioteksloven drøftet i disse år. Nogle mener, det er på tide at få den ændret, andre at den stadig danner en fornuftig ramme om bibliotekernes virke. Vi har spurgt chefkonsulent på Det Kgl. Bibliotek Erik Hofmeister og direktør i Danmarks Biblioteksforening Michel Steen-Hansen, om der er behov for en ny bibliotekslov, hvad den i givet fald skal indeholde og om det muligt at samtænke FFU-bibliotekernes og folkebibliotekernes interesser.

“ Det er nødvendigt med en ny bibliotekslov for at sikre bedre og opdaterede rammevilkår og udnytte potentialet i de danske biblioteker til at løse samfundets udfordringer meget bedre i fremtiden.

□ **Michel Steen-Hansen**, direktør i Danmark Biblioteksforening

Når man ser på udviklingen af bibliotekerne i Danmark, oplever man stadig stor forskel i støtte. Det gælder hele fødekæden fra skolebiblioteker, uddannelsesbiblioteker, forskningsbiblioteker, fagbiblioteker og folkebiblioteker. Vi oplever både fantastiske biblioteker med serviceminded personale og mange glade brugere, men også steder, hvor bibliotekerne synes udsultede, og hvor brugerne føler sig oversete, nogle gange så meget at de, der har mulighed, bruger folkebibliotekerne i andre kommuner eller helt stopper med at bruge biblioteket.

På uddannelsesinstitutionerne ser man, at studerende nogle steder strømmer til biblioteket, samtidig med at over halvdelen af ungdomsuddannelserne har lukket deres biblioteker.

Der er skoler og kommuner, der prioriterer deres skolebiblioteker og pædagogiske læringscentre, men desværre også eksempler på nedprioriterede pædagogiske læringscentre med låst dør og tomme hylder.

Det er klart, at der ikke kun findes én løsning på disse udfordringer, men flere kvalificerede bud på fælles løsninger, som skal debatteres bredere end blot i bibliotekssektoren. Uanset bibliotekets fornavn; skole-, uddannelses-, fag-, forsknings-, eller folkebibliotek – er biblioteket en kerneinstitution i vores videnssamfund.

Vi skal derfor sammen på tværs af sektorer fremhæve den rolle, biblioteker spiller i et samfund bygget på deltagende og informationskompetente borgere.

Med udgangspunkt i regeringsgrundlaget lavede vi i Danmarks Biblioteksforening debatoplægget "Samfundets udfordring og biblioteket som svar". Det er pinedød nødvendigt at tale ind i eksisterende udfordringer, hvis beslutningstagerne skal prioritere bibliotekernes rolle.

Vores oplæg, der i første omgang fokuserer på den borgernære hverdag i kommunernes

folkebiblioteker, kan bruges som mere bredt favnende for hele bibliotekssektoren. Vi har siden spredt og præciseret dette budskab og har haft dialoger med undervisningsminister, kulturminister, digitaliseringsminister, en række ordførere og mange kommunalpolitikere for at styrke debatten om bibliotekernes rammer på flere niveauer. Og også med DFFU.

En forældet lovgivning

Biblioteksloven er på mange områder forældet, og i andre love og bekendtgørelser tænkes bibliotekernes potentiale slet ikke ind.

Problemer som læsekrisen, trivselskrisen, opmærksomhedskrisen samt øget polarisering og mangel på demokratisk dannelse og uenighedskompetencer kan bibliotekerne være med til at løse, men det kræver opdaterede rammer og lovgivning.

I dagens Danmark er biblioteksloven tilbage fra år 2000 ikke tilstrækkelig til at understøtte opgaveløsningen optimalt, og der er store geografiske forskelle på, hvad borgerne møder på deres bibliotek. Flere af lovens nuværende opgaver er ikke længere relevante. Begreber som tilgængelighed til multimedier og videogrammer, som tidligere var en del af bibliotekernes opgave, er ikke længere relevante på grund af den teknologiske udvikling. Derfor er det nødvendigt med en ny bibliotekslov for at sikre bedre og opdaterede rammevilkår og udnytte potentialet i de danske biblioteker til at løse samfundets udfordringer meget bedre i fremtiden.

De nødvendige informationskompetencer

Bibliotekerne spiller allerede mange steder en rolle lokalt og på institutioner, men har et endnu større potentiale som drivkraft for innovation på tværs af sektorer og det civile samfund.

Vi lever i en tid, hvor social og sundhedsmæssig ulighed vokser, og stadig flere danskere føler sig isolerede, ensomme og på kanten af

fællesskabet. Gruppen af børn og unge, der mistrives, er stigende, og mange er presset af daglige krav og forventninger fra uddannelse, venner og sociale medier. Digitalt udelukkes nogle samfundsgrupper og ender udenfor store dele af vores samfund.

Litteraturen og adgangen til information kan få os til at stoppe op, tænke efter og endda trives i tvivl, og biblioteket er for mange indgangen til deltagelse i samfundet.

Vi kan også se at børn og unges informationskompetencer er under pres og det øges i en tid med kunstig intelligens. Det vanskeliggør ikke blot norges uddannelsesvej, men også deres evne til at navigere i et digitaliseret samfund, hvilket i sidste ende er et demokratisk problem.

Men en del beslutningstagere ser ikke, at bibliotekerne spiller en central rolle i arbejdet med at højne børn og unges informationskompetencer. Det skyldes nok også at vi mangler viden om emnet for at få den nødvendige opmærksomhed. En byggesten er et tættere samarbejde på tværs af institutionerne inden for sektoren, som vi f.eks. ser det med Tænketaenken Fremtidens Biblioteker der i samarbejde med bl.a. DFFU, folkebiblioteker og Mandag Morgens ADD-projekt vil skabe ny viden om fremtidens informationskompetencer.

Dette projekt skal vi sammen bruge til at argumentere for bibliotekets rolle over for beslutningstagere, hvad enten det er rektorer, direktører eller politikere.

Men det kræver at der er et *bibliotek*.

I Danmarks Biblioteksforening har vi i den politiske argumentation sat fokus på fire centrale områder, som vi mener er afgørende for at styrke lovgivningen og rammerne omkring bibliotekerne.

■ **Styrke den kritiske sans og evnen til at vurdere informationers kvalitet**

I en tid præget af fake news, misinformationskampagner og generel mistro til fakta, som kommer fra mennesker, man er uenig med, har biblioteket en vigtig opgave i at styrke de n kritiske sans og evnen til at vurdere informationers kvalitet, særligt i en tid med kunstig intelligens.

■ **Skabe en ny læsekultur**

De nyeste undersøgelser viser, at danske børns læsefærdigheder er faldende, og at læseglæden er forringet så meget, at forskere kalder det en læsekrise. Dette er alvorligt, fordi læsning er en af de mest centrale forudsætninger for en god tilværelse på mange planer, ikke blot uddannelsesmæssige, men også i forhold til fordybelse, empati, trivsel og evnen til at forstå. Biblioteket har en afgørende rolle i at

fremme læseglæde og læsefærdigheder i samarbejde med skoler og institutioner og åbne dørene til de store og små fortællingers verden.

■ **Gøre information og viden tilgængelig**

En af bibliotekernes mest centrale opgaver har altid været at gøre information og viden tilgængelig og demokratisere denne, uanset økonomiske, sociale og geografiske barrierer. Denne opgave er fortsat helt central, og derfor er bibliotekerne også det mest benyttede kulturtilbud, både fysisk og digitalt. Selvom meget nu er tilgængeligt på nettet, er der stadig meget, som ikke er. Biblioteket kan skaffe stort set al den information, som ellers ikke er inden for rækkevidde, men det er både omkostningsfuldt og kræver opdaterede regler om ophavsret.

■ **Skabe rammer for samfundsdebat og være mødested**

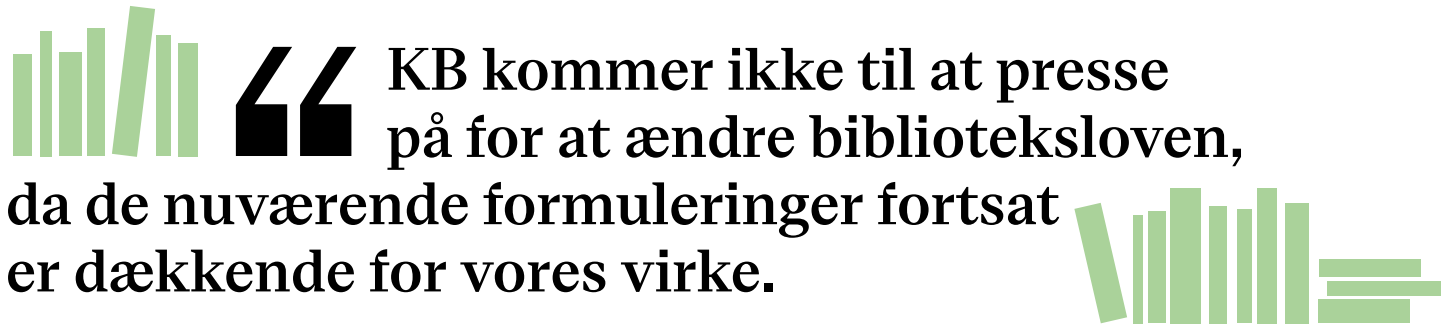
For at kunne opretholde et levende demokrati er det afgørende med gode rammer for debat på tværs af ekkokamre, hvor man mest får bekræftet sine egne holdninger. Ikke kun folkebiblioteket bør være rammer for den demokratiske samtale, men er et potentiale for biblioteker af alle typer. Bibliotekerne kan skabe forankring af samfundsmæssige tiltag i en bæredygtig udvikling på mange planer. Vi ser f.eks. i disse år, hvor meget arbejdet med verdensmål fylder i mange biblioteker, og hvordan ringene spredes i vandet.

Intet af ovenstående er nævnt i den nuværende lovgivning, så mange steder udnytter man ikke bibliotekets potentiale til at løse de udfordringer.

Alle har ret til et godt bibliotek

Når man opsummerer bibliotekernes nuværende og potentielle rolle i det danske samfund, understreger det for mig behovet for en opdateret lovgivning, der kan styrke og udvide bibliotekernes kapaciteter og funktioner i takt med samfundets udvikling og behov.

Hvis det skal ske, er det vigtigt, at vi har en lovgivning, der er tidssvarende og relevant, og som afspejler de ændringer, som teknologien og samfundsudviklingen bringer med sig. Derfor skal vi have debatten om, hvordan vi kan sikre, at bibliotekerne fortsat vil være en central del af det danske samfunds vidensinfrastruktur og bidrage til alles livskvalitet og demokratiske engagement.

KB kommer ikke til at presse på for at ændre biblioteksloven, da de nuværende formuleringer fortsat er dækkende for vores virke.

□ **Erik Hofmeister**, chefkonsulent på Det Kgl. Bibliotek

Danmarks Biblioteksforening arbejder på at få ændret den nuværende bibliotekslov. Det fremgår i foreningens oplæg "Behov for en opdateret bibliotekslov."

Baggrunden er, at biblioteksloven opfattes som værende forældet, bl.a. fordi den i for ensidig grad fokuserer på folkebibliotekerne som materialeleverandør og ikke tager højde for den udvikling, bibliotekerne har været igennem. Ligesom den heller ikke tager højde for det potentiale, som folkebiblioteker kan have i at løse nogle af samfundets kriser – læsekriser, trivselskriser, mangel på demokratisk dannelse med videre. Det er "landets mest besøgte kulturinstitution Folkebiblioteket en vigtig del af løsningen på. Men det kræver opdaterede rammer og lovgivning," hedder det i oplægget.

Det er værd at bemærke, at ønskerne om at ændre biblioteksloven udspringer af de nuværende formuleringer om folkebibliotekernes virke og ikke formuleringerne om de statslige bibliotekers – herunder Det Kgl. Bibliotek – virke.

På Det Kgl. Bibliotek (KB) har vi forståelse for ønsket om at revidere biblioteksloven så den bliver mere tidssvarende i forhold til de opgaver, som bibliotekerne i dag rent faktisk varetager og det potentiale, som bibliotekerne rummer. Og det er jo væsentligt mere end blot at stille materialer til rådighed.

Naturligt nok rummer den nuværende bibliotekslov fra 2000 i dag navne og begreber, som tiden er løbet fra, f.eks. Statsbiblioteket og Danmarks Blindbibliotek (nu NOTA). Når KB imidlertid ikke kommer til at presse på for at ændre biblioteksloven, skyldes det, at de nuværende formuleringer om KB's rolle i forhold til folkebibliotekerne fortsat er dækkende for vores virke. I virkeligheden sætter biblioteksloven kun ramme om en lille del af KB's samlede virke. KB's rolle som nationalbibliotek og forvalter af den danske kulturarv, som

universitetsbibliotek og forskningsinstitution er ikke beskrevet i biblioteksloven, men til gengæld i Finansloven, som udgør det økonomiske fundament for KB.

KB's overcentralfunktion

I forhold til KB fastslår biblioteksloven, at biblioteket – under det tidligere navn Statsbiblioteket – fungerer som overcentral for folkebibliotekerne ved at stille forskellige former for materialer til rådighed og være depotbibliotek. Tager vi det nuværende udlån fra KB til folkebibliotekerne og øvrige aktiviteter i overcentralfunktionen er der ingen tvivl om, at der fortsat er behov for en overcentralfunktion, der kan fremskaffe de materialer, folkebibliotekerne ikke selv kan.

Loven siger ikke noget om, hvorvidt der skal være tale om en fysisk eller digital materialeoverbygning. Og faktum er, at KB arbejder med begge dele. Vi stiller både fysiske og digitale materialer til rådighed i det omfang det er muligt. Det med de digitale materialer vender jeg tilbage til.

Bibliotekslovens formulering om KB's overcentralfunktion er derfor fortsat dækkende og meningsfuld for KB og sektoren som helhed.

Tager vi et forholdsvis nyt område som Open Science/Open Access, kommer KB's aktiviteter hele befolkningen til gode – og dette område bliver heller ikke defineret af biblioteksloven. På KB er vi f.eks. ved at integrere den store portefølje af OA-tidsskrifter på tidsskrift.dk i den nationale infrastruktur, så de godt 100.000 artikler, der inkluderet i disse, bliver tilgængelige i bibliotek.dk og i folkebibliotekernes websites.

Også når det gælder arbejdet med at styrke brugernes kritiske sans og evne til at vurdere informationers kvalitet – som er et af de centrale opgaver for folkebibliotekerne, som biblioteksforeningen foreslår indarbejdet i en ny bibliotekslov – har KB og øvrige universitetsbiblioteker været i gang med i flere år.

Ønske om lovjusteringer

KB's ændringsønsker til lovområdet retter ikke sig mod biblioteksloven, men til gengæld mod to andre love, som påvirker bibliotekets virke, nemlig pligtafleveringsloven og lov om ophavsret.

Pligtafleveringsloven ser KB gerne ændret og grunden er, at den digitale udvikling med de helt enorme digitale informationsmængder i form af websites osv. har ændret præmisserne – vi er nødt til at være langt mere selektive i det, vi indsamler.

Lov om ophavsret har stor indflydelse på brugernes muligheder for at benytte bibliotekets samlinger. I forbindelse med den nye EU-lovgivning på ophavsretsområdet og implementering af de nye bestemmelser i ophavsretsloven i Danmark har vi fra KB argumenteret for at folkebibliotekerne skulle sidestilles med KB, hvad angår walk-in adgang til kulturarv. Det vil øge borgernes mulighed for at tilgå den digitale kulturarv betydeligt, idet de blot skulle bevæge sig ind på deres eget lokale folkebibliotek – men det er desværre ikke kommet med i denne omgang.

Andre udfordringer

Lad mig derudover pege på et par andre områder, hvor bibliotekssektoren er udfordret.

Det ene er en gammel, men stadig højest aktuel problemstilling: Digitaliseringen og den stadigt større udbredelse af e-ressourcer udfordrer lånesamarbejdet. Det er uproblematisk at købe og udlåne en fysisk bog. Men det er det ikke, når det gælder e-ressourcer. På den ene side gør digitaliseringen det nemt at stille materialer til rådighed, men på den anden side også mere besværligt på grund af ophavsret og den økonomi, der er forbundet med det. Det er en udfordring i lånesamarbejdet og for ønsket om at skabe lige og fri adgang for alle. Vi mangler stadig her at foretage det mentale paradigmeskifte, der skal til for at tænke det samarbejdende biblioteksvæsen ind i den digitale virkelighed. Det er dog et område, hvor KB og centralbibliotekerne har dialog om mulighederne.

Et andet mangeårigt problemfelt er betjeningen af de studerende på ungdomsuddannelserne.

Situationen er, at ungdomsuddannelsesinstitutionerne fortsat ikke har den bibliotekspligt, der eksisterer både på grundskoleområdet og på de videregående uddannelser. Resultatet er, at der rundt om er meget stor forskel på, hvordan de unge er stillet i forhold til biblioteksservices.

KB har kendskabet til problemstillingerne tæt inde på livet gennem vores drift af Ungdomsuddannelsens Licensservice (UNGLI), som vi leverer til sektoren på opdrag fra Undervisningsministeriet.

Nogle institutioner har fortsat en biblioteksfunktion, andre har nedlagt deres bibliotek og har – måske/måske ikke – indgået en aftale med det lokale folkebibliotek. Billedet er broget og stiller ikke blot de unge selv, men også folkebibliotekerne i en vanskelig situation, når de unge henvender sig her.

Det stigende fravær af biblioteksfaglige kompetencer på visse ungdomsuddannelsesinstitutioner – og jeg skal igen understrege at tilstanden varierer stærkt på tværs af landet – gør det vanskeligt for institutionerne at navigere i og træffe hensigtsmæssige beslutninger om adgang til e-ressourcer og om undervisning i søgning mv.

Konsekvensen mærkes også på de videregående uddannelser, fx i form af manglende fundamentale færdigheder i informationsøgning. Unges læring – herunder informationskompetence og digital dannelse – er meget vigtige arbejdsfelter også for biblioteker, ikke mindst i disse år med fake news og kunstig intelligens.

Indførelse af bibliotekspligt for uddannelsesinstitutioner er næppe realistisk, men det kunne være nyttigt, at der på et overordnet politisk plan blev taget stilling til dette vigtige og komplekse problemfelt.

For at afhjælpe situationen er vi flere aktører, som hver for sig arbejder med disse udfordringer og som i stigende grad fører fælles dialog om problemstillingerne: KB med UNGLI, FFU'ere, folkebiblioteker og centralbiblioteker, Biblioteksforeningen og Tænketanken.

Risici

Er der risici forbundet med at ændre biblioteksloven? Der vil selvfølgelig være de efterspurgte muligheder, men ja, naturligvis også risici. Kommer det til en proces om at ændre loven, vil slutresultatet afhænge af det flertal, som hersker på Christiansborg, og så vil den afhænge af graden af de foreslåede ændringer. Disse kan spænde lige fra små sproglige justeringer til grundlæggende ændringer i vilkårene for bibliotekernes virke og borgernes brug heraf.

På KB er vi ikke bekymrede for en justering af de grunde, som jeg har været inde på. Vi forventer, at biblioteksloven fortsat vil rumme de biblioteksfunktioner, som KB løser til gavn for biblioteker og brugere i hele landet.